

BASARABIA VEȘNIC ROMÂNEASCĂ

Numele de Basarabia, sau țara lui Basarab, apare pentru prima oară în Istorie în veacul XIII, indicând însă principatul mai cunoscut sub numele de Valahia, - care în timpul maximei sale dezvoltări, sub Mircea cel Mare (1386-1418), cuprindea actualele Oltenia și Muntenia, ducatele transilvane de Amlaș și Făgăraș, întreaga Dobrogea și părțile sudice ale Moldovei și Basarabiei de astăzi. Se chema așa după numele fondatorului, principele Basarab, cum și Moldovei i se mai spunea Bogdania, dela Bogdan Vodă întemeietorul, pe când Dobrogea își trage numele dela despotul Dobrotici. Când Moldovenii, în veacul XV, smulseră Munteniei teritoriile ei nord-orientale, păstrară numele de Basarabia pentru porțiunea dintre Prut și Dunăre, adică pentru sudul actualei Basarabii - și timp de 4 veacuri numai acest ținut va răspunde la numele de "Basarabia". Adică până la 1812, când Rușii, obținând dela Turci Moldova răsăriteană, extinseră numele la toată această regiune dintre Prut, Dunăre, Marea Neagră, Nistru și Bucovina. Atunci și astfel se născu problema Basarabiei, această Alsacie-Lorenă a orientului european: Rușii, în efortul de a se apropia de Constantinopol (ca executori ai testamentului lui Petru cel Mare și moștenitori, după dezastrul din 1453, ai Zoei Sofia Paleologu, soția bizantină a lui Ivan III), reușiră să smulgă jumătatea de est a Moldovei, care-i purta la gurile Dunării.

Turcii cedaseră însă un teritoriu care nu le aparținea lor, ci unei țări a cărei integritate teritorială se obligaseră s'o respecte. Articolul 3 din tratatul încheiat la Constantinopol de logofătul Tăutu, trimisul lui Bogdan Vodă, cu Selim I (1513), o spune clar: "Înalta Poartă se obligă să apere Moldova contra oricărei eventuale agresiuni și s'o mențină în starea în care se găsește.. fără să lase să-i fie sustrasă cea mai mică porțiune din teritoriul său" (Sturza). Articolul 5 din tratatul încheiat la 1634 de Turci cu Vasile Lupu, precizează: "Granițele Moldovei vor fi păstrate intacte pe toată întinderea lor" (Sturza). Dar cu mult înainte de 1812, și chiar de acest tratat în parte, Turcii se fac stăpâni pe câteva cetăți de graniță în actuala Basarabie și organizează în jurul lor raiale. Pentru recuperarea lor, Domnii Moldovei caută sprijin la vecini. Tratatul încheiat de Gheorghe Ștefan, la 1656, cu Alexandru Mihailovici al Moscovei, prevede: "Teritoriile și cetățile pe care Turcul le-a rupt dela Moldova, ca Cetatea Albă, Chilia, Tighina și Bugeacul, vor fi recucerite de Marele Duce și restituite principatului Moldovei pentru totdeauna" (Iorga). Tratatul din 13 Aprilie 1711, încheiat la Iaroslavl de trimisul lui Dimitrie Cantemir cu Petru cel Mare, arată clar, în art. 11: "Granițele principatului Moldovei sunt cele fixate de drepturile sale vechi... și care se găsesc marcate prin fluviul Nistru, Camenița, Tighina cu tot teritoriul Bugeacului, Dunărea, Muntenia, marele Ducat al Transilvaniei și teritoriul Poloniei" (Sturza).

* * *

Primii locuitori ai părților basarabene, pomeniți de istorie (Herodot), sunt Sciții; împinși de Masageți, ei trec pe la 630 a.C. din Asia în Europa, invadând posesiunile Cimerienilor pe țărmul de nord al Mării Negre, pentru a se stabili între Don și Dunăre. Pe la 508 a.C., Darius trece Dunărea lângă Isaccea de astăzi în urmărirea lor, dar podul făcut în acest scop îi servi minunat la retragerea precipitată ce trebui să facă (Mehedinți). În armata sa erau și mulți voluntari greci, cari, apreciind poziția comercială a locului, se întoarseră și-l colonizară. Aci îi găsi Herodot în călătoria sa în nordul Dunării - cu care ocazie notează el și prezența unui oraș, Tyras, actuala Cetatea Albă, la gurile Nistrului.

Sciții, slăbiți de continuele lupte cu Sarmatii, sunt cu ușurință învinși de Geți, sau Daci, ramură tracă venită dela sud-vest. Învinși la rândul lor de Alexandru Macedon în actuala Valahie, unde ajunsese în 335 a.C. urmărind pe Tribali, Dacii, învingători la rândul-le ai unui general al său, Zopyrion, în Basarabia de sud (327-326), se ridică în sec. I a.C. sub marele rege Burebista, bat pe Sarmatii la

Olvia, pe Bug, și-și împing frontierele până la Niprul de jos (Giurescu). Sub Octavian August, Basarabia de sud e anexată la Moesia Inferior - și va face parte din imperiul roman până la năvălirile barbare (Arbure). Domițian trebui să plătească tribut lui Decebal, care însă fu învins de Traian în 106 d.C. - și întreaga Dacie prefăcută în provincie romană. Fu un moment de importanță capitală pentru istoria acestor locuri: din amestecul celor două rase viguroase, adică al veteranilor și coloniștilor romani cu resturile autohtone, se născu neamul românesc, a cărui persistență, în ciuda milenarei invaziuni, va fi "un miracol al istoriei".

"Dacia felix" dură aproape 170 de ani. Aurelian, sub presiunea Goților, coborîți de la Marea Baltică, trebui să-și retragă, la 272, trupele și funcționarii pe malul drept al Dunării. Părerea, comună altădată, că barbarii treceau totul sub sabie și foc, nu mai are mulți susținători. E de ajuns să ne gândim că și ei trebuiau să se hrănească, pentru a înțelege că aveau tot interesul să cruțe populația muncitoare. Devastau centrele întărite, ca să fure bogățiile și să distrugă orice posibilitate de rezistență, pe când muncitorii trebuiau numai să se supună și să plătească "zeciuiala". De altfel "locuitorii Carpaților rămaseră mai feriți. Un teritoriu cuprinzând Munții Apuseni, Maramureșul, Țara Oașului, Vrancea, Loviștea și Hațegul nu suferi prea mult. Agricultură pe văi (dar și pe coastele înșorite până la 1200-1300 metri), cum și păstoria în câmpii constituiau o suficientă bază de existență" (Mehedinți). Goții, veniți mai de grabă ca federații ai Romanilor și în bună parte creștinați pe loc, se mulțumeau cu o treime din terenuri (Mehedinți). Împinși la 375 de noul val, al Hunilor, ei trecură Dunărea, pentru a se pierde în sfârșit în Italia, Spania și nordul Africii. După moartea lui Atila (453), Bugeacul, sub numele de Hunivara (granița Hunilor), reveni lui Innac, unul din fiii săi. În timpul acestei stăpâniri încep să apară triburi slave din mlaștinile și pădurile de pe Bug și Niprul superior.

Nici Gepizii, nici Avarii n'au lăsat urme mai multe. După teribila înfrângere a celor din urmă, Carol cel Mare fundă marca orientală a imperiului său, viitoarea Austrie. Bulgarii rămân câțva timp în Bugeac, apoi se stabilesc unde se află până astăzi. În Bugeac își fixară corturile și Ungurii, suscitând teroarea în regiunile vecine. Pentru a se răzbuna de una din aceste expediții devastatoare, Bulgarii, profitând de lipsa bărbaților plecați după obișnuitul jaf, le invadară sălașurile, ucidând bătrâni, femei și copii. La întoarcere, înspăimântați de ce găsiră, Ungurii lăsară îndată țara și porniră spre nord, traversară Galiția și se opriră în pusta dintre Tisa și Dunăre, de unde continuară cu expedițiile lor războinice spre Apus. În tot acest period, elementul autohton, romanizat și creștinat, amestecat cu resturi slave, trăia într-o relativă siguranță în văile profunde și pădurile multiseculare ale Carpaților, conduși de județi (judex), cari se adunau, când vremea îngăduia, sub un voevod. Înfrângerea Ungurilor pe fluviul Lech, la 955, de Otto cel Mare, e un eveniment plin de consecințe grave pentru dezvoltarea principatelor române: blocați în Apus, ei se vor îndrepta spre răsărit.

În acele timpuri, din Maramureș la Pind existau deja organizații politico-administrative românești, și cronica anonimă a regilor unguri pomeneste mai mulți voievozi contra cărora trebuiră să lupte în Transilvania. Dacă Ungurii nu dispărură ca ceilalți barbari, e pentru că se creștinară. După ei, Bugeacul avu noi oaspeți: pe Pecinegi, apoi pe Cumani (sau Polovți). Urmă în fine marea invazie a Tătarilor; mort Gengis-han, grosul forțelor lor se retrase către Asia, așa că populația putu coborî din munți fără pericol.

Românii nordici se întindeau în acea epocă până în Galiția, unde se găsea o "terra bolohovskaia", și dincolo de Nistru (Blakumeni, Vlahi, Bolohoveni), menționați acolo încă de la sfârșitul secolului XI într-o inscripție runică, și la 1164 de Niceta Coniates Acominatos. Oamenii arătați de Ana Comnen că controlau orașele și vădurile Dunării de jos poartă nume românești (Iorga); în 1286 se vorbește de un demitar tătar, pe care raportul unui franciscan îl arată sub numele de Ymor, "filius Molday" (G. Brătianu).

Micile voevodate din sud-estul Carpaților se unesc în două mari principate: Valahia și Moldova. Ultimul își trage numele de la un afluent al Siretului. Locuitorii săi, în epoca fondării, erau români, cumani, alani, și rutenirecent imigrați (Brătianu). Românii, pe lângă cei localnici, proveneau din sud, unde domnea dinastia munteană a Basarabilor, și din nord, din Maramureș. Data tradițională a întemeierii, cum rezultă din cronici, e anul 1359. Și deja în 1392 prințul Roman, unul din succesorii lui Bogdan, se intitula "Domn al țării Moldovei de la munte până la mare". Diaconul

rus Zosima, mergând prin 1419-1420 la Constantinopol, plătește vama la trecerea Nistrului, care "e granița Moldovei", și se îndreaptă spre Cetatea Albă (Iorga).

Câtva timp înainte apăruseră pe țărmurile Mării Negre genovezii, cari, după recucerirea Constantinopolului de către Milail Paleologul (1261), luaseră locul venetienilor în comerțul oriental. Urmele cetăților lor pe malurile Dunării și Nistrului se văd până astăzi. Litoralul nordic al Mării Negre, cu cele două cetăți Moncastro și Licostomo (azi Cetatea Albă și Chilia), fu pierdut de bizantini, pe la jumătatea secolului XIII, în favoarea tătarilor, cari pare că, pe la 1368, au cedat genovezilor Cetatea Albă sub condiție de vasalitate (Iorga). Din documente rezultă că genovezii aveau, în 1381, un consul și în Chilia, cucerită poate de la Ivanco, fiul lui Dobrotici. Orașul fu însă curând luat în stăpânire de Mircea cel Mare.

Moldova, pe lângă propriu-i comerț, servea și ca loc de transit între orient și țările nordice până la Danzig, Cracovia și Lembergul, furnizoarele de fabricate germane pentru orient, aveau două căi: una trecea prin Vladimir și Luțk spre Caffa: drumul tătăresc; alta prin Colomea, Halici, Siret, Suceava, Bârlad spre Cetatea Albă: drumul valah. Pe la Tighina trecea călea principală care lega Suceava cu Caffa. După căderea ei (1475), Cetatea Albă, mai aproape de Constantinopol și de Pera, capătă și mai mare importanță; prosperitatea ei și a Chiliei vor începe să scadă numai după 1538 când, prefăcute în raiale, locul lor îl iau Brăila și Galații.

Atât pentru nevoile de transit, cât și pentru propriul său export de cereale, piei, lână, vin, miere, ceară, etc., și mai ales pentru siguranța țării, Moldova avea nevoie de cele două orașe meridionale: Chilia și Cetatea Albă. Și de fapt vedem pe Alexandru cel Bun profitând de slăbirea tătarilor după înfrângerea lor de către ruși la Kulikovo (1381), pentru a pune mâna pe Cetatea Albă - "un oraș închis și port la Marea Neagră, unde locuiesc genovezi, români și armeni", cum constata cavalerul francez Guillebert de Lannoy la 1421, trecând pe aci spre Caffa (Iorga). Și cum Mircea era destul de ocupat cu nesfârșitele sale războaie contra turcilor, Alexandru îi luă Chilia și întinse granița sudică a Moldovei până la Milcov, care va fi frontiera dintre cele două principate până la unirea lor într-o singură țară, România (1859). Prințul Moldovei putu astfel să ospăteze la Chilia, ca stăpân, la 1 Noembrie 1424, pe împăratul Ioan VIII Paleologul, care se întorcea la Constantinopol din Occident (Iorga). Aceasta este epoca maximei dezvoltări teritoriale - stabile - a Moldovei; căci adăogirea de mai târziu a Ciceului și Cetății de Baltă, în Ardeal, a fost fără durată, iar stăpânirea lui Duca Vodă peste Nistru s'a limitat la timpul domniei sale. Carpații, Dunărea, Marea Neagră și Nistrul până în Pocuția îi erau hotarele. Actualele Moldova, Basarabia și Bucovina formau o singură țară care se cheama Moldova - și așa rămase pentru 4 veacuri. Numele de Bucovina nu exista încă, și cel de Basarabia denumea, cum am arătat, doar partea sudică, la est de Prut, luată de la Munteni. Moldova avea atunci 94.301 kilometri pătrați, dintre cari 44.422 în viitoarea Basarabie și 10.441 în viitoarea Bucovină. În acest timp rușii, de la 1223 la 1480, erau sub tătari, - și numai la 1523 va reuși Moscova să unească ținuturile rusești într'un singur stat.

Ștefan cel Mare clădi peste 40 de biserici: câte una de fiecare luptă. Intări zidurile cetăților existente: Hotin, Tighina, Cetatea Albă și Chilia, și construi pe Nistru alte două: Soroca și Orle, contra tătarilor. Turcii, în acel timp, cuceriseră de curând Constantinopolul și voiau să facă din Marea Neagră un lac intern. După supunerea Bulgariei (1393) și luarea Dobrogei, smulsă lui Mircea, era rândul porturilor moldovene. Vestitul Soliman Pașa veni în Moldova cu 120.000 soldați, o armată teribilă pe atunci. Ștefan scrisese, din tabăra de la Vaslui, la 20 Noembrie 1474, papei Sixt IV, prin albanezul Paul Ogniben, ambasadorul Veneției: "Asigurăm pe Sanctitatea Voastră că suntem foarte pregătiți, cu tot sufletul și toată puterea ce Dumnezeu ne-a dat, ca să luptăm pentru creștinism cu toate forțele noastre... Puternicii prinți să facă așa fel ca să nu luptăm singuri" (Murmuzachi). Totuși, în lupta ce se dăde la Răhova, 10 Ianuarie 1475, marele Domn fu complet singur. Și teribila înfrângere ce turcii suferiră aci făcu pe împărăteasa Mara, sârboaică, văduva sultanului Murat, să exclame către Girolamo Zorzi, ambasadorul Veneției: "Nicio dată o armată turcească n'a suferit o așa înfrângere!" (Iorga). Papa îl felicită, iar Andrei Vendramin, dogele Veneției, trimise în Moldova pe secretarul Emmanuele Gerardo, "ut gratuletur Vayvodae de Turcis expulsis" (Murmuzachi). Ștefan ordonă 3 zile de post și rugăciuni, și... o nouă biserică. Respinsă de la Cetatea Albă, flota turcă luă, la 6 Iunie 1475, Caffa genoveză.

În vara anului următor, 1476, vine în Moldova însuș Mahomed II. Ștefan are pu-

ține trupe, căci țărănimea plecase să apere Țatele de invazia tătarilor, dar a ars totul în calea sultanului, încât cuceritorul Constantinopolului trebui să se retragă din cauza foamei, a bolilor și a neîntreruptelor hărțueli ale ostașilor lui Ștefan, mulțumindu-se doar cu promisiunea unui tribut în bani. Cât trăi el (1481), cetățile rămaseră Moldovei.

Încă dela 1462, când Ștefan de o parte și turcii de alta, atacând Chilia (revenită între timp Munteniei), fuseseră respinși de Vlad Tepeș, ar fi zis Mahomed II: "Atâta timp cât Chilia și Cetatea Albă sunt ale Valahilor și Belgradul sârbesc al Ungurilor, nu vom putea învinge cu totul pe ghiauri" (Iorga). Ștefan știa acest lucru și se temea de o nouă invazie. El trimite deci un ambasador, pe Ion Țamblac, care, la 8 Mai 1478, vorbi în numele său în fața senatului venețian: "Sunt sigur că Turcul va veni din nou contra mea în vara asta, pentru cele două cetăți ale mele, Chilia și Cetatea Albă.. De aceea aș vrea să fiu ajutat, astăzi, căci timpul e scurt. Aceste două locuri sunt toată Moldova, aceste două cetăți sunt un zid pentru Ungaria și Polonia. Dacă Dumnezeu va îngădui să nu fiu ajutat, două lucruri vor fi: sau se va pierde această țară, sau voi fi în adevăr silit de nevoie să mă supun necredincioșilor, lucru ce nu voi face niciodată, preferând de o sută de mii de ori moartea decât aceasta". Prevederea lui Ștefan se împlini, dar ajutorul nu veni. Și astfel Baiazid II - care și el era de părere, precum scrie, de sub zidurile Chilie, la 2 August 1484, Raguzanilor, că "Chilia e cheie și poartă la toată țara Moldovei și Ungariei și a țării dela Dunăre (Muntenia), și Cetatea Albă e cheie și poartă pentru Polonia, Rusia, Tataria și toată Marea Neagră" - veni în vara anului 1484 și reuși să cucerească cele două cetăți. Este prima rană în trupul Moldovei.

Prea slab pentru a se măsura singur cu colosul turcesc, Ștefan se adresează atunci Poloniilor, iar regele Cazimir îi promite ajutor, garantându-i "vechile frontiere așa cum aparținuseră dela început țării Moldovei, în toate părțile" (Iorga), dar nu-și ținu cuvântul. Bătrân, bolnav și necăjit, "când au fost aproape săvârșirea sa", povestește cronica lui Ureche, Ștefan "chemat-au vlădicii și toți sfetnicii săi, boerii cei mari și alții toți câți s'au prilejuit, arătându-le cum nu vor putea ține țara cum o au ținut el, și socotind din toți mai puternic pre Turc și mai înțelept, au dat învățătură să se închine Turcilor". Dar cu așa condițiuni încât țara să-și păstreze vechile drepturi; altfel, mai bine să moară toți în apărarea țării. Sfatul fu urmat de fiul și moștenitorul său. Bogdan Vodă trimise la 1513 pe logofătul Tăutu la Constantinopol, unde încheie cu Selim I capitulațiunea de care am vorbit, asigurând Moldovei completă integritate teritorială și autonomie internă, în schimbul unui tribut și, la nevoie, al unui contingent militar. Și un astfel de tratat putu Moldova să încheie după căderea și transformarea Serbiei, Bulgariei și a însuși Bizanțului în provincii turcești!

În 1538 turcii ocupară însă și Tighina, transformând-o în raia. Ceeace nu-i împiedică, în tratatul cu Vasile Lupu (1634), să garanteze din nou.. integritatea teritorială a Moldovei. Mulți voievozi își pierdură zadarnic capul, ori tronul, pentru recucerirea cetăților din Basarabia. Ieronim Laski, trimisul lui Ferdinand I la Constantinopol, îi raporta la 30 Martie 1541 că "Moldovenii nu pot suferi nici într'un chip că li s'a luat partea cea mai frumoasă a Moldovei" (Iurmuzachi). "Scopul meu - spunea Iacoh Eraclid boerilor, amintindu-le că descind din vechii romani, cari au făcut să tremure pământul - nu este altul, decât să fie Dunărea hotar al țării mele, și să mă lupt zi și noapte cu necredincioșii și blăstâmații de turci - și așa nădăjduiesc să câștig în scurt timp cetățile Moldovei mele pe care le stăpânește păgânul" (Iurmuzachi). La 1574, Ion Vodă cel Cumplit - scrie Ureche - "împlându-se de mânie, cu foc au ars Tighinea și Cetatea Albă, și multă pradă au făcut, și mulți robi și plean au scos". Aron Vodă asediază, la 1595, Tighina și ia Cetatea Albă, dar fără fortăreață; ardeleanul Andrei Barcsai ia Ismailul, oastea lui Mihai ia Brăila. Dar fără ajutoare serioase din afară, victoriile voievozilor rămân fără urmări.

Mărirea Rusiei începe cu Petru cel Mare, după înfrângerea lui Carol XII al Suediei la Poltava (8 Iulie 1709). Pe atunci granițele ei nu cuprindeau încă Niprul, și populația abia se ridica la 14 milioane (Mehedinți). La 1712, Petru obține malul drept al Niprului. La împărțirea Poloniei (1772), Ecaterina II ocupă Volhinia și Podolia. Cu pacea dela Cuciuc Cainargi (1774), ea împinge granița până la Bug, iar în 1783 ia în stăpânire Crimeea și Cubanul. Cu tratatul din Iași, 1792, rușii ajung la Nistru. Este o dată pe care niciun român nu trebuie să o uite: e anul când rușii ating hotarele Moldovei. Peste 20 de ani, la 28 Mai 1812, ei vor disloca și partea răsăriteană

a acestui principat, căreia-i vor da numele de Basarabia. Noul Domn al Moldovei, Scarlat Calimach, a trimis la Constantinopol, 26 Octombrie 1812, protestul boerilor; dar contra raptului a protestat și Ion Caragea, Domnul Munteniei, fanariot și el, intervenind la congresul dela Viena pe lângă Metternich. Totul, zadarnic. Trebui să vină înfrângerea dela Sevastopol, 1856, pentru ca rușii să ne restituie sudul Basarabiei, - teritoriu reluat de ei la pacea dela Berlin, 1878, deși în tratatul din 4 Aprilie 1877 "guvernul imperial, dorind să respecte inviolabilitatea teritorială a Statului Român", se angajase "să mențină și să apere integritatea actuală a României". Congresistii s'au opus până și la participarea delegaților români la conferință, încât lordul Beaconsfield, ministrul de externe al Angliei, interveni energic: "Din moment ce s'a acordat acest drept Greciei, care reclamă provincii străine, trebuie să-l concedem și României, care cere să păstreze regiuni ce-i aparțin". Delegații noștri erau Kogălniceanu și Ion Brătianu.

Revoluția rusească din 1917 a adoptat la început principiul autodeterminării. Pe baza lui s'au declarat independente Polonia, Finlanda, Letonia, Lituania, Estonia, Ucraina, Georgia, etc. La fel a făcut Basarabia. După un lanț de congrese regionale, dela Odesa la Hotin, la care au participat și români de peste Nistru, Sfatul Țării a proclamat la 21 Noembrie 1917 autonomia țării, la 2 Decembrie Republica Populară Moldova, la 27 Martie 1918 unirea cu România. Aceasta a fost ratificată de Constituanta Română la 20 Decembrie 1919 și recunoscută de Italia, Anglia, Franța și Japonia cu tratatul din 28 Octombrie 1920. Articolul 9 are următorul conținut: "Înalte părți vor invita Rusia să adere la prezentul Tratat îndată ce va exista un guvern rus recunoscut de ele. Ele își rezervă dreptul de a supune arbitrajului Consiliului Societății Națiunilor toate chestiunile ce-ar putea fi ridicate de guvernul rus cu privire la detaliile acestui Tratat, fiind bine înțeles că frontierele definite în prezentul Tratat, cum și suveranitatea României asupra teritoriilor cuprinse aci, n'ar putea fi puse în discuție".

Ultimatul rus din 26 Iunie pretinse nu numai restituirea Basarabiei, ci și nordul Bucovinei, și plasa Herța din Dorohoi, care nu aparținuseră niciodată Rusiei. Pentru recuperarea acestor provincii, România îi declară război la 22 Iunie 1941, dar Rusia le ocupă din nou în 1944, - fapt consacrat de conferința de pace dela Paris, 1947.

* * *

Pentru posedarea legitimă a unui teritoriu sunt necesare mai ales trei condițiuni: dreptul istoric, dreptul etnic și consensul populației. De fapt, dela facerea lumii a prevalat un alt criteriu: al forței. E criteriul ce "legitimează" astăzi stăpânirea Basarabiei de către ruși. Temeiurile românității acestei provincii sunt prea limpezi, ca rușii să fi cutezat vreodată a le nega. Ramificațiile românești sunt așa de puternice chiar dincolo de Nistru, încât pentru "republica sovietică" de acolo, înființată în 1924, ei n'au găsit alt nume decât cel de "moldovenească". Istoricii, literații, oamenii politici ruși au trebuit să recunoască caracterul românesc al Basarabiei. Însăși conducerea de azi a Sovietelor îl recunoaște, nu numai prin existența oficială a "Republicii moldovenești", dar, cu totul sgomotos, prin chiar măsura disperată și de extremă neomenie care este deportarea populației în Kazakstan, tocmai din teama de a pierde această provincie din cauza incontestabilei ei românități. Într-o scrisoare către Iosif II, din 10 Septembrie 1782, Ecaterina II preconiza formarea unui stat-tampon între imperiile rus, austriac și turc: "Acest stat, cunoscut odinioară sub numele de Dacia, ar putea fi format din provinciile Moldova, Valahia și Basarabia.. Hotarele acestui nou stat vor trebui să fie circumscrise de Nistru și Marea Neagră, Polonia, Rusia și Statele austriace..". Cancelarul Nesselrode, referindu-se la răscoala din '48, scria într-o circulară din acel an către diplomații ruși: dorința românilor ar fi "de a constitui, sub numele de regat daco-român, un nou stat, la formarea căruia ei invită pe frații lor din Moldova, Bucovina, Transilvania și Basarabia". Scriitorul P.P. Svinin, în 1816: "Locuitorii autohtoni din această regiune sunt Moldovenii sau Românii, cari sunt descendenții coloniștilor români. Ei vorbesc limba moldovenească, care este de origină latină și care păstrează, ca și italiama, numeroase particularități ale limbilor neo-latine". "Până la anexarea sa la imperiul rus, în 1812 - scrie Egunoff (1868) - Basarabia era supusă aceluiași regim de guvern ca Moldova, din care făcea parte integrantă. Prin urmare nici istoria, nici documentele istorice asupra Basarabiei nu pot să nu vorbească de Moldova. Astfel, e imposibil a vorbi de administrația Basarabiei până la anexarea sa la Rusia fără a vorbi de Divanul Moldovei.. Până în

zilele noastre, în procesele din Basarabia numeroși avocați invoacă deciziile Divanului care, confirmate de prinți și emanând dela ei sub formă de krisoave, nu pot fi anulate de tribunalele noastre și-și păstrează astfel toată valoarea și puterea". Prof. Casso, fost ministru, 1912: "Țăranul român.. a văzut prea mulți stăpâni de când strămoșii săi, dacii romanizați, au populat dela Carpați până la Nistru locurile indicate sub numele de Solitudo Getarum". Timkowski, guvernatorul Basarabiei, 1827: "Provincia Basarabia se compune din două categorii de locuitori: din moldovenii indigeni, și vagabonzii ce s'au introdus în diferite rânduri". Statistica naționalităților, Moscova, 1861: "Moldovenii români sunt cei mai vechi și cei mai numeroși dintre locuitorii Basarabiei". Căpitanul A. Zasciuk (1862): "Moldovenii sunt elementele autohtone ale Basarabiei; ei formează trei sferturi din populația totală a Basarabiei". Scriitorul A. Afanasieff-Ciujbincky (1863): "Mărturisesc deschis că înainte de a fi văzut Basarabia ignoram că populația locală.. se compune din Moldoveni cari nu știu deloc rusește.. căroră limba rusă li se impune de polițiștii patrioți cu cnutul și ruperea dinților". P. P. Soroca, în geografia Basarabiei, 1878: "Moldovenii formează massa principală a populației, aproximativ trei sferturi". Până și șovinistul Batiuskoff atestă, la 1892, că "elementul predominant în Basarabia era elementul moldovenesc".

Unii chiar prevăd restituirea Basarabiei. Astfel publicistul Tikhomiroff (1886): "Înaintând spre sud, vedem încă un mic teritoriu, vecin cu România și deloc rusesc. Ambiția țarului a creiat acolo pentru Rusia o cauză de complicații internaționale. Când cu ultimul război (1877-1878), Alexandru II a crezut de cuviință să ia pământul Românilor, proprii săi aliați, cari protestau cu tărie contra acestei nedreptăți. Liberată, Rusia se va grăbi - e aproape sigur - să redea Românilor acest teritoriu". Generalul Kuropatkin, fost ministru de război, 1910: "Poporul român din Basarabia, anexat acum 100 de ani, trăește și azi separat, ca în afara populației ruse.. În viitor, fie pe căi pașnice, fie în urma unui război, unitatea poporului român e inevitabilă".

S'ar putea umple volume de citații rusești în favoarea românității Basarabiei. Primul ei guvernator, sub ruși, a fost boerul Scarlat Sturza; primul mitropolit, Gabriel Bănulescu-Bodoni. Cu atât mai ciudată apare deci afirmația lui Rakowski, care, după ce, ca refugiat în România, susținuse că Basarabiei i se va face dreptate numai când vor cădea țării "hrăpăreți", ca ambasador sovietic la Londra avu nerușinarea să susțină că "asupra Basarabiei România are aceleași drepturi ca Rusia, să zicem, asupra Irlandei, sau a oricărei provincii franceze, italiene sau japoneze"!

Dar dacă rușii nu pot nega românitatea Basarabiei - Rakowski era evreu-, cu atât mai puțin străinii. La pacea din 1812 - scrie istoricul Rambaud - "Rusia renunță la Moldova și la Muntenia, dar opri Basarabia, pământ românesc". Xavier Marmont de Hell, 1845: "La luarea în stăpânire a Basarabiei de către ruși, nogaii.. renunțară complet la fostele lor posesiuni, pentru a se retrage dincolo de Dunăre; nu rămase astfel în Basarabia decât populația moldovenească". Mareșalul Marmont, 1837: "Basarabia care se mărginește cu Moldova, de care nu e despărțită decât prin Prut, e locuită de Valahi de origină română. E uimitor că Muntenia, Moldova și Basarabia au rămas intacte și populația lor izolată ca o oază în mijlocul acestei mulțimi de popoare care timp de veacuri nu încetară să se reverse spre sudul Europei". Cavour, în instrucțiunile trimise contelui Corti, diplomat italian la Londra (1856): "Aspirațiile românești vor fi întotdeauna îndreptate spre Est și spre Vest, unde sunt provincii locuite de ramuri smulse rasei românești". E. Regnault, 1855, arată tendința pentru "reunirea într'un singur imperiu a tuturor Românilor, dela Nistru până la Tisa, dela frontierele Galiției până la malurile Dunării, cuprinzând așadar Basarabia, Bucovina, Maramureșul, Muntenia, Moldova, Transilvania și Banatul.. Toate aceste regiuni au păstrat unitatea de rasă, de limbă, de obiceiuri și de sentimente. Toate aspiră la unitatea politică". Până și Karl Marx vede în sensul adevărului (1853): "Valahii sau Daco-Românii, care alcătuiesc principala populație dintre Dunărea de jos și Nistru.. vorbesc o limbă derivată din latină, care se aseamănă în mai multe privințe cu italiana. Populația Transilvaniei și Bucovinei ține de Austria, cea a Basarabiei de Rusia"; raptul din 1812 era, pentru Marx, "hoție pur și simplu".

Primul recensământ al populației îl face, la 1816, generalul Bachmetieff, guvernatorul provinciei, care găsește 83.848 familii românești dintr'un total de 96.526; adică 86%. Și trebuie ținut cont că 30.000 moldoveni trecuseră Prutul la auzirea veștii cedării Basarabiei. Acelaș procent îl găsim în statistica Institutului Geografic rus din 1834. Statistica din 1856 găsește 990.000 locuitori, dintre cari

736.000 români (74%). În 1862 sunt, după Zasciuk, 75%; acelaș procent în geografia lui P.P. Sorocea din 1878. Procentul scade în statistica din 1897, care consideră rus pe oricine vorbește și rusește; Românii sunt totuși în frunte: 47%. Restul sunt minorități, a căror imigrare este continuu încurajată; dar rușii, cu ucrainenii cu tot, abia ajung la 27.8%. Falsitatea statisticilor rusești o arată, de altfel, chiar un ministru rus, Casso (1913): "Chiar astăzi, știrile ce vin din această provincie îndepărtată și de graniță la departamentele centrale nu sunt mereu exacte. Anuarul Rusiei pe 1910, de pildă, publicat de comitetul central statistic din Ministerul de Interne, - enumerând naționalitățile ce locuiesc în Basarabia, nu menționează națiunea moldoveană, deși ea constituie mai mult de jumătate din populația totală a Basarabiei"! Statistica română dela 1 Iulie 1938 găsește în Basarabia 3.130.000 locuitori: 56.2% români, 12.3% ruși, 11% ruteni, 7.2% evrei, 5.7% bulgari, etc. Mulți ruteni și evrei se declaraseră ruși. Iar recensământul sovietic, din 15 Ianuarie 1959, găsește, în toată Rusia, 2.320.000 români, dintre cari, în Republica Moldovenească, 1.887.000, adică 65.4% din totalul populației republicii.

Populația Basarabiei a avut o singură ocazie în istorie să-și exprime voința: după primul război mondial, când revoluția rusă adoptă principiul wilsonian al autodeterminării: "Congresul Sovietelor din Iulie al acestui an - proclamă guvernul sovietic în toamna 1917 - a decis dreptul popoarelor Rusiei la liberă autodeterminare. Al doilea congres al Sovietelor din Octombrie al acestui an a confirmat acest drept inalienabil al popoarelor Rusiei cu și mai mare înțelegere și precizie". Sfatul Țării, întrunit la Chișinău, era compus din 103 moldoveni, 13 ucrainenii, 7 ruși, 6 evrei, 5 bulgaro-găgăuși, 2 nemți, 1 polonez, 1 armean. La 27 Martie/9 Aprilie 1918, "În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară: Republica Democrată Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut și Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove, - în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului că noroadale singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa România". Voturile: 86 favorabile, 3 contrarii, 36 abțineri, 13 absenți. În alegerile din Noembrie 1919, alegeri a căror libertate nimeni n'a contestat-o, Basarabia a trimis în parlament 90 deputați: 78 români, 4 bulgari, 3 nemți, 2 ucrainenii, 1 rus, 1 grec, 1 evreu.

Românitatea Basarabiei este, deci, în afara oricărei discuții. "Cu toate drepturile ce-i fură transmise de țarism - declara la conferința ruso-română din Viena, 1924, delegatul sovietic Krestinsky - guvernul Uniunii Sovietice nu susține cătuși de puțin teza drepturilor istorice ale Rusiei asupra Basarabiei". Conferința de pace dela Paris, 1947, disprețuind însă orice principiu de dreptate și omenie, a preferat să cedeze unor motive de oportunitate, rău gândită chiar pentru membrii ei, atribuind din nou Rusiei Basarabia. Nici dreptul istoric, nici dreptul etnic, nici voința populației - nici chiar principiile marxiste! - nu justifică o atare notărire. Și nici chiar gogorița, așa de cinic invocată de ruși când anexează teritorii: eliberarea lor din iadul capitalist; căci România nu mai era "capitalistă", ci aservită în întregime comunismului moscovit. Comunitatea de sânge, de limbă, de lege, de tradiții istorice, de aspirații - totul trebuia să ducă la singura soluție rezonabilă: alipirea Basarabiei la România. Conferința a cedat însă forței, consacrand-o ca singurul criteriu valabil. Problema rămâne deci deschisă. Și nu se poate aștepta dreapta ei soluționare decât dela o forță superioară (a cărei probabilitate nu pare chiar îndepărtată), sau dela o lume ideală, potrivită marilor aspirații creștine, în care dreptul să coincidă cu dreptatea. Și, uneori, mai este și degetul lui Dumnezeu...

Petre Vălimăreanu

DOINA de Al. Silistreanu

Dela Tisa pân'la Bug
Nu e casă, nu e plug.
Jalea grea străbate zarea,
A secat parcă și marea.
Soarele nu mai e soare,
Neamu'ntreg în închisoare.
Gem Carpații, Oltul, Jiul,
Căci i-a năpădit pustiul.
Dunărea se sbate'n lanțuri,
Zac cadavrele în șanțuri.

În genunchi pe la icoane
Plâng copiii mici de foame...
Morții's mii și zeci de mii,
Iar cei vii, îs doar stafii...
Câinii urlă'n miezul nopții,
Peste tot îi spectrul morții,
Jalea-i rea, durerea cruntă...
Cine oare mai o'nfruntă?!...
Dela Tisa pân'la Bug
Nu e casă, nu e plug.